COLECȚIA DE MANUSCRISE DRAMATICE A ARHIVELOR STATULUI DIN IAȘI

DE

RODICA – EUGENIA ANGHEL

Una din cele mai importante colecții păstrate la Arhivele Statului din Iași este cea de manuscrise provenite de la biblioteca Teatrului Național ieșean. Cele 1791 piese de teatru, redactate în limba română, cu caractere chirilice și latine sînt inventariate în cadrul colecției de la nr. 228 la 1475 (inventar nr. 789) și de la nr. 1 la 544 (inventar nr. 674).

Alături de lucrări aparținînd dramaturgiei universale prezente în repertoriul oricărui teatru, colecția include și lucrări originale de o valoare deosebită. Deoarece marea lor majoritate au fost folosite ca unelte de lucru în teatru, o cercetare atentă a lor vine să îmbogățească informațiile existente asupra conținutului primelor spectacole în limba română, asupra repertoriului, distribuției și regiei.

Dintre primele lucrări dramatice originale se cuvin menționate copiile după drama istorică *Petru Rareș*, partea I, (ms. 261), publicată de Asachi în 1855, după comedia *Nebunul din față* (ms. 426) a lui Pantazi Ghica, autor a numeroase nuvele și schițe de moravuri, cel care se declara în probleme de artă „partizan călduros al școlii realiste"[1], sau după drama *Don Pedro, rege de Castilia* (ms. 266), în 5 acte, compusă de Manolache Drăghic după un „sujet istoric".

Colecția de manuscrise este bogată în copii după lucrările lui V. Alecsandri, care în 1840 preia conducerea Teatrului Național din Iași, alături de M. Kogălniceanu și C. Negruzzi, și care și-a propus să contribuie la îmbogățirea repertoriului dramatic național.

Copiilor după piesele *Chirița în Iași* (ms. 1311), *Sînziana și Pepelea* (ms. 394), *Chirița în provincie* (ms. 1310), *Fîntîna Blanduziei* (ms. 912), *Ovidiu* (ms. 1253), li se adaugă în cadrul colecției unele lucrări mai puțin cunoscute ale talentatului dramaturg, cum este drama istorică *Cetatea Neamțului* (ms. 259), în 3 acte, compusă în 1857 după o scriere de C. Negruzzi sau comediile *Kir Zuliaridi* (ms. 277), *Boierii și Ciocoii* (ms. 636), *Agachi Flutur* (ms. 381).

Creația lui Delavrancea este reprezentată în cadrul colecției prin două copii ale unor lucrări valoroase și anume *Apus de soare* (ms. 1266) și *Viforul* (ms. 1308).

Din dramaturgia modernă reținem atenția copiile după *Mușcata din fereastră* (ms. 1090), *Ciula* (ms. 540), *Răzbunarea sufleurului* (ms. 370), ale lui Victor Ion Popa, *Cocoșul negru* (ms. 249), a lui V. Eftimiu, *O ultimă rază* și *Doamna lui Ieremia* (ms. 248), ale lui N. Iorga, alături de *Domnișoara Nastasia* (ms. 1044) și *Primăvara ce s-a dus* (ms. 698), de G. M. Zamfirescu, *Mitică Popescu* (ms. 742), *Act venețian* (ms. 849) de Camil Petrescu, *Pavilionul cu umbre* (ms. 85) de Gib Mihăiescu, *Doi sergenți* (ms. 176) de Carlo și Rotti și *Titanic vals* (ms. 738) a lui Tudor Mușatescu, *Meșterul Manole* (ms. 232), *Cruciada copiilor*

[1] *Pionierii romanului românesc*, Editura pentru literatură, București, 1962, p. *169*.

BDD-A1507 © 1972 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:05:52 UTC)

(ms. 203) ale lui Lucian Blaga, *Allegro ma non troppo* (ms. 239) de I. Minulescu, *Dezertorul* (ms. 347) a lui M. Sorbul și *Zile vesele după război* (ms. 319) de M. Sadoveanu.

Merită citate și dramatizările făcute de M. Sadoveanu și M. Sorbul la romanele *Neamul Șoimăreștilor* (ms. 4) și *Ion* (ms. 519) al lui Liviu Rebreanu.

Inedit ne apare Artur Gorovei, cunoscut mai ales pentru preocupările sale folclorice, în postura de dramaturg, autor al unei piese de teatru în 3 acte, *Fire neînțeleasă* (ms. 740).

Abundența lucrărilor dramaturgilor dintre cele două războaie mondiale ne pune în legătură cu atmosfera teatrală deosebit de efervescentă în această perioadă, cînd la conducerea Teatrului Național din Iași se perindă personalități marcante ale scrisului românesc: M. Sadoveanu, M. Codreanu, G. Topîrceanu, Ionel Teodoreanu, Iorgu Iordan, Andrei Oțetea.

În afara lucrărilor originale sînt numeroase traducerile din dramaturgia universală, de la Shakespeare, Goldoni și Molière la Ibsen, B. Shaw, Pirandello și Strindberg.

Problema tălmăcirilor de piese clasice a fost mereu în atenția celor care au dorit un repertoriu ales și de calitate pentru Naționalul ieșean. Ca un leitmotiv revine această grijă a directorilor pentru traduceri cît mai fidele. „Străvechile texte ale traducerilor avînd multe imperfecțiuni grave, spunea G. Topîrceanu în 1937,[2] este nevoie pentru scena unui teatru național, într-un oraș de înaltă tradiție literară ca al nostru, să se revizuiască, rînd pe rînd, toate textele învechite de traduceri ale pieselor marelui repertoriu permanent, dîndu-li-se o formă literară modernă, într-o limbă românească mai vie și mai pură, astfel ca aceste piese să rămînă apoi Teatrului Național ca o zestre de mare valoare artistică".

La începuturile literaturii române moderne, mai ales, traducerile au reprezentat o necesitate istorică. Ele au umplut golul datorat lipsei repertoriului național și prin intermediul lor s-a modelat limba noastră literară. Toți scriitorii de atunci, chiar și cei care aveau să se pronunțe împotriva acestei „manii" care omoară „duhul național", au efectuat traduceri.

Cea mai veche traducere a unei piese de teatru străine, din colecția ieșeană, este cea realizată după pastorala *Mirtil și Hloe* (ms. 219) a lui Jean Pierre Clovis de Florian. Nota de pe prima filă arată că traducerea s-a efectuat în anul 1817, iar piesa s-a „parastisit" la 27 aprilie în casele vornicului Vasile Roset. În realitate, este o copie a traducerii făcută de Gh. Asachi în anul 1816.

O succintă listă a traducerilor existente va da, în continuare, posibilitatea să se tragă unele concluzii asupra mentalității și preferințelor traducătorilor și ale publicului, în decursul anilor: *Misantropul* (ms. 1185) *Georges Dandin* (ms. 991) și *Avarul* (ms. 476) lui Molière, ultima jucată în anul 1842, *Camerierul la doi stăpîni* (ms. 237) tradusă din C. Goldoni de către Asachi.

Zece ani din viața unei femei (ms. 720) de Scribe, tradusă de Em. Filipescu, *Robert șeful bandiților* sau *Hoții* de Schiller (ms. 1236), traducere de comisul Alecu Vasiliu, după o imitație franceză de Lamartillier, *Angelo, tiranul Padovei* (ms. 848), traducere efectuată de C. Negruzzi și *Maria Tudor* (ms. 647) ale lui V. Hugo, *Bărbierul din Sevilla* de Beaumarchais (ms. 457), iar mai tîrziu traduceri după *Cavalerul Doamnelor* (ms. 129), *Voiajul domnului Perrichon* (ms. 465) și *Zăpăciții* (ms. 582) de Labiche, *Daniel Rochat* (ms. 438), *Demonii negri* (ms. 524), *Andreea* (508) de Victorien Sardou, *Americanul* (ms. 559), *Viața vagabondă* (ms. 408), comedii de Henry Murger, și *Doamna Caverlet* (ms. 401), *Fanfaronul* (ms. 560), *Laïs* (ms. 57) de Emile Augier, ultima în traducerea lui M. Eminescu sau *Comedianul* (ms. 141), a lui Sacha Guitry, *Topaze* (ms. 218) a lui Marcel Pagnol sînt cîteva din traducerile existente în colecție.

Copiile după Macbeth (ms. 811), *Othello* (ms. 761) sau *Hamlet* (ms. 521) în traducerea actorului Gr. A. Manolescu, din creația marelui dramaturg W. Shakespeare, *Ifigenia în Taurida* (ms. 1377) de Goethe, *Cartoforii* (ms. 612) a lui Gogol, *Pînea altora* (ms. 926) de I. Turgheniev, *Ursul* (ms. 1039) farsă de A. P. Cehov, *O casă de păpuși* (ms. 63), *Strigoii* (ms. 154) de Ibsen și *Androcles și leul* (ms. 368) de B. Shaw dovedesc clar cum marile

[2] „Însemnări ieșene", anul II, 1937, nr. 12, p. *1026*.

BDD-A1507 © 1972 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:05:52 UTC)

lucrări ale scriitorilor clasici sau romantici alternau cu piese de o calitate îndoielnică, predominînd melodramele și vodevilurile, intens gustate de public.

Dramaturgia modernă este ilustrată prin traduceri din cei mai controversați scriitori. Din Luigi Pirandello se păstrează copii după piesele *Șase personaje în căutarea unui autor* (ms. 378), *Gîndește-te Giacomino* (ms. 736), *Smochine de Sicilia* (ms. 1314), iar din August Strindberg copii după piesele *Sonata Strigoilor* (ms. 857), în traducerea lui I. Iordan și *Dansul morții* (ms. 126).

Mai puțin numeroase prelucrările făcute după autori străini se opresc la romane celebre cum ar fi *Ana Karenina* (ms. 1040) de Tolstoi, *Quo Vadis* a polonezului Sienkiewicz (ms. 1271), *Bel Ami* de Maupassant (ms. 111) ș.a.

După modelele străine uneori se adaptează subiectul la realitățile noastre, ca în comedia-vodevil *Guliță și fata din casă* (ms. 233), prelucrare a marelui actor N. Luchian, după un model franțuzesc, sau în *Tualetele deșanțate* (ms. 241), prelucrare de Alex. Fotino.

Multe prelucrări se datoresc lui Matei Millo, N. Manoliu, Gr. Manolescu, State Dragomir și altor fruntași ai scenei românești.

Observații utile și interesante se pot face și după însemnările ce le conțin unele texte. Sînt însemnări referitoare la subiectele pieselor, la jocul actorilor, la spectacolele deosebite ș.a. Astfel pe prima pagină a manuscrisului 288, piesa *Jidovul rătăcind*, Gh. Asachi notează la 24 noiembrie 1851 următoarele: „subiectul nefiind potrivit a se reprezenta pe scena Teatrului Național, piesa nu se admite", dovedind o dată în plus exigența și discernămîntul cu care se înconviințau reprezentațiile dramatice.

Manuscrisul 426, cu comedia lui Pantazi Ghica, *Nebunul din față*, conține cîteva însemnări în legătură cu actorul Ghiță Dumitrescu, făcute de M. Manoliu „artist, ajuns bibliotecar". La 31 mai 1910, acesta scria: „ piesa este de Pantazi Ghica, piesa cu care Ghiță Dumitrescu și-a cîștigat nemurirea ca artist al scenei ieșene prin pătrunderea dată acțiunii și caracterului rolului și trecerile de la patetic la comic. *Nebunul din față* nu va mai vedea rampa pînă ce nu se va ivi un alt Ghiță Dumitrescu, cu verva și temperamentul său artistic".

M. Sadoveanu notează în 1936, pe marginea manuscrisului cu comedia în 3 acte *Cucurigu* de R. Lothar și P. Woodehous: „*Cucurigu*, piesă amuzantă și destul de vioaie. Dificil de montat".

Pe marginea manuscrisului 1043, cu piesa *Maria Stuart* de Schiller, sufleurul N. Pavelescu nota la 10 aprilie 1900 că reprezentația de la această dată a fost în beneficiul celebrului artist C. Ionescu și cu concursul nu mai puțin celebrei Agata Bîrsescu.

Alte ori se fac corecturi mai ample în textul propriu zis al piesei, cu scopul de a accentua o anumită idee, de a plasticiza o imagine, un sens. Manuscrisul 339, cu piesa *Fericirea în patru*, comedie în 3 acte de Leon Gandillot, în traducerea lui Penel, poartă aprobarea lui Sadoveanu și unele corecturi făcute de el.

Această prezentare vine să semnaleze cîteva din lucrările dramatice păstrate în fondurile Arhivelor Statului din Iași, care ar putea eventual la o cercetare, aduce noi știri și informații în legătură cu mișcarea noastră literară și artistică din anumite perioade.

BDD-A1507 © 1972 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:05:52 UTC)